

Tanja Jankovič

Kurikularni kotichek

Animirani film v vzgoji in izobraževanju ali fascinacija gibljive podobe

Povzetek: Animirani film je med otroki zelo priljubljen žanr, a se zdi premalo povezan z dejavnostjo vzgoje in izobraževanja, saj ni nikjer jasno opredeljeno, kako s filmom v vzgojno-izobraževalnem procesu postopati. Poleg visoke motivacijske vrednosti vsebuje vodeno delo z animiranim filmom tudi komponente razvoja vizualne pismenosti, kritičnega mišljenja, razvijanja estetskega čuta in ustvarjalnih zmožnosti, kar je v dandanašnji, vedno bolj vizualno osnovani družbi za celostni razvoj posameznika nujno potrebno. Letos je bil v mariborskem kinu Udarnik organiziran mednarodni simpozij na temo filma v vzgoji in izobraževanju, kjer je bilo podanih veliko izhodišč za razvoj tega področja in iztočnic za delo v praksi. **Ključne besede:** oddelek podaljšanega bivanja, animirani film, stop motion, medpredmetno povezovanje, medijska pismenost, izkušnjsko učenje. **Animated film in education or the fascination with the moving image. Abstract:** An animated film is a very popular genre among children. It seems that it has very little to do with education since there is no relation between the film as such and the education. Besides its motivational role, guided work with films focuses on developing visual literacy, critical thinking, and a sense for aesthetic and creativity which is indispensable for enhancing the individual's full potential in today's more and more visual society. The international symposium about films in the education was held in Maribor this year. Its focus was on the guidelines about how to develop this area and how to introduce films in practice. **Key words:** after school care classes, animated film, cross-curricular connections, media literacy, experiential learning.

Pogovarjajmo se o animiranih filmih - tudi v šoli

Oddelek podaljšanega bivanja je prostor in čas, ujet v brzenju šolskega sistema, ki dopušča veliko mero kreativnosti in s tem odpira nešteto vrat v razkošne sobane domišljijjskih svetov.

Film je med otroki zelo priljubljen žanr in ker se zdi premalo povezan z dejavnostjo vzgoje in izobraževanja, je bil v sklopu Animateke (mednarodnega festivala animiranega filma) v Mariboru med 9. in 11. decembrom 2012 prvič organiziran Mednarodni simpozij o vzgoji in izobraževanju na področju animiranega filma, ki sem se ga udeležila in tam pridobljeno znanje s pridom apliciram v oddelku podaljšanega bivanja, kjer trenutno poučujem skupino prvošolcev.

Mediji dandanes otroke in mladino (pa tudi odrasle) zelo nekritično vabijo z vsebinami, na prvi pogled zabavnimi in privlačnimi, vendar brez pravega sporočila, in animirani filmi pri tem niso izjema.

Animirani filmi so pogosto polni zvočnih in slikovnih učinkov, ki skušajo prikriti slabo izdelano zgodbo. Otroci sicer hitro razlikujejo, kaj je dobro in kaj ne, a je njihova izbira pogosto pod vplivom modnih zapovedi in pritiskov vrstnikov, kar še posebej velja za mladostnike, ki v obdobju odraščanja iščejo identiteto in oblikujejo okus in odnos do sveta. Če želimo otroke in mlade vpeljati v svet kakovostnih animiranih filmov, jim moramo ponuditi vsebine, ki so jim blizu, in like, s katerimi se lahko identificirajo. Moramo pa jih tudi naučiti gledati animirane filme, saj ni dovolj, da jih zgolj posedemo pred ekran in jih prepustimo filmu. Otrok se mora učiti gledati, sprejemati in vrednotiti filmsko vsebino. (Peštaj, 2012)

Peštajeva poudarja pomembnost premišljene izbire filmov glede na razvojno stopnjo otrok. Vsebina filma naj bo takšna, da je otrokovemu doživljajsko izkušnjskemu svetu blizu in se je zmožen z njo do neke mere poistovetiti, prav tako pa morajo biti filmi, ki naj jih otroci vidijo, raznoliki z vidika žanra in tehnike.

Še toliko pomembneje je otroke usmerjati v medijski poplavi vsebin in jih s primernimi pristopi ustrezno »opismeniti« za aktivno participacijo v sodobni družbi.

Poleg motivacijske funkcije, ki jo film običajno sam po sebi ima, pa gre pri filmu kot umetnostni zvrsti tudi za estetsko, doživljajsko in socialno vrednost.

Zanimive izpostavke s simpozija gre nameniti raziskavi Martine Peštaj *Učinki načrtne kulturne vzgoje na kulturno dejavnost učencev v osnovnih šolah* (Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani 2009), kjer se pokaže, da je po eni strani film med mladostniki in otroki zelo priljubljena umetnostna zvrst in ima s tem visoko motivacijsko vrednost, nima pa prav zares svojega mesta, niti v učnih načrtih niti na izvedbeni ravni, saj ni nikjer jasno opredeljeno, kako s filmom z vzgojno-izobraževalnega vidika vsebinsko postopati.

Strokovnjaki poudarjajo »*nujnost dodatnega stalnega strokovnega izpopolnjevanja za učitelje o pomenu kulturne vzgoje, o njenih učinkih*«, še posebej na področjih, ki so v kurikulumu zapostavljena. (Pečjak idr., 2009)

»*Pogovarjajmo se o animiranih filmih*« je vodilo nekaterih kinematografskih akterjev v Sloveniji, ki s svojimi programi vedno uspešneje posegajo na izobraževalno področje filma. Taki so na primer Kinodvor (Ljubljana), ki znotraj programa Kinobalon organizira vodene ogledе filmov za otroke in tudi delavnice na tem področju. Vsako leto pa izdajo tudi katalog z naborom filmskih vsebin, primernih za določene starostne skupine.

Po njihovem zgledu se z vodenimi ogledi filmov v Mariboru ukvarja Kino Udarnik znotraj programa Slon.

Skozi aktivnosti, ki vključujejo tako pogovor pred začetkom kot po končanem filmu, marsikdaj pa tudi spremljevalne aktivnosti na različnih delavnicah, razvijajo vizualno pismenost, kritično mišljenje, estetski čut in ustvarjalne zmožnosti.

Aktivnosti *usmerjene filmske vzgoje* vključujejo ustrezno pripravo na ogled filma, pogovor po ogledu in pogosto tudi dodatne aktivnosti – delavnice animacije, delavnice izdelave optičnih igrač, razstave ilustracij, razstave otroških del, skozi katere vzpostavljajo dialog med vsebino in procesom nastanka filma ter doživljajsko ravno.

Film je kaj hitro lahko tudi iztočnica za pogovor o »težkih« temah, h katerim učitelji neradi ali z veli-

kim trudom pristopajo, in pripomore k razvijanju empatije.

Kako v praksi?

Kot že zapisano, se zdi oddelek podaljšanega bivanja v osnovni šoli primeren čas in prostor tudi za bodisi ogled animiranega filma bodisi njegovo aktivno ustvarjanje.

»*Praksa kaže, da si učenci v podaljšanem bivanju občasno, sploh v primerih slabega vremena, ko ne morejo na igrišče, skupaj ogledajo film. Običajno je takšen film povsem naključno izbran s strani učitelja v podaljšanem bivanju ali pa ga predlagajo učenci. Tak ogled največkrat služi zgolj kot način preživljanja časa in praviloma ni pospremljen s pogovori pred in po ogledu.*« (Pečjak idr., 2009)

Po zgledu pedagoškega programa Animateke in Kinodvora pa so praviloma lahko aktivnosti načrtne filmske vzgoje sestavljene iz treh vrst aktivnosti - vodenih ogledov filma, aktivnega ustvarjanja filmov ter spremljevalnih delavničnih aktivnosti (npr. delavnice izdelave optičnih igrač).

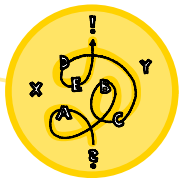
Vodeni ogledi filmov

Vodenih ogledov filmov se lahko lotimo z vsebinskega vidika, kjer otroci, tisti najmlajši, na primer označujejo predmete ali dejavnosti na zaslonu, lahko gre za obnavljanje zgodbe, prepoznavanje čustev, želja likov, vrednotenje dogajanja, povezovanje medpredmetnih realnosti.

Ogleda filmov pa se lahko lotimo tudi z vidika likovne podobe, kjer se pogovarjamo o likovnih elementih ali pa opazujemo tehnike animacije, materiale, iz katerih je animacija narejena itd. V ta namen Ciciban vsako leto izda kompilacijo kratkih animiranih filmov Slon z didaktičnimi priporočili in vrstico z idejami za pogovor ob filmih. Te so bogate tako z vidika raznolikosti, strokovnega izbora in tudi atraktivnosti. Didaktični vrstici ob ogledu filma tudi ni nujno povsem slediti, lahko služi tudi kot ideja ali zgled za postopanje ob ogledu drugih filmskih vsebin.

Aktivno ustvarjanje filmov

Aktivno ustvarjanje filmov lahko pomeni izdelavo kompleksnejšega klasičnega risanega filma, ki je

primernejša za starejše učence in bolj individualen pristop. Pri Društvu za oživljanje zgodbe 2 koluta je izšla knjiga Borivoja Dovnikovića Borda *Šola risanega filma* (2007), ki na atraktiven način pregledno predstavi (animirano) filmsko teorijo in proces nastanka risanega filma od samega začetka, kjer predstavi opremo, teoretične osnove filmskega jezika in izdelavo idejne zasnove, do končnega združevanja posamičnih segmentov v celoto risanega filma. Priročnik je tako primeren tudi za učence predmetne stopnje.

Z mlajšimi učenci (razredna stopnja) pa se lahko lotimo izdelave nekoliko preprostejše animacije v stop motion tehniki, kjer se lahko animira različne predmete, pa plastelin, figure se lahko izdelajo v kolažni tehniki, lahko pa ustvarjamo majhne premike tudi s samo človeško figuro.

»Izraz stop motion se nanaša na širok spekter animacijskih tehnik, ki vključujejo manipulacijo objektov od posamezne sličice k sličici. Za vsak naslednji posnetek kamere se predmet rahlo, skoraj neopazno premakne, predvajanje zaporedja sličic v kontinuirani sekvenci pa nato ustvari iluzijo gibanja.« (Prassel, 2009)

Že od pojava stop motion tehnike (1897 - Albert E. Smith and J. Stuart Blackton: *The Humpty Dumpty Circus*) se je pogosto navezoval na magično premikajoče se predmete – kjer neživi predmeti čarobno oživijo. (Stop motion; dostop 16. 6. 2013)

Optične igrače

Za razumevanje gibljive slike pa so zelo zanimive delavnice izdelave optičnih igrač – od preprostejšega taumatropa, preko flip booka (animacije v knjižici), do zahtevnejših zoetropa ali praksinoskopa. (Repše, 2012)

Taumatrop je optična igrača, kjer je na eno stran okroglega papirja narisana ena del risbe, na drugo stran drugi del, skupaj pa tvorita celoto. Ob strani so privezane vrvice. Če jih dovolj hitro vrtimo med prsti, se sličici v gibanju združita in ustvarita iluzijo enotne podobe. Običajni primer taumatropa ima na primer na eni strani narisano ptico, na drugi kletko, ali na eni strani vazo, na drugi cvetje. Pri ustvarjanju te optične igrače pa lahko seveda upodobimo katerikoli motiv (glej https://en.wikipedia.org/wiki/Flip_book; dostop 16. 6. 2013)

Flip book je animacija v knjižici, v kateri so upodobljene posamične sličice, kjer vsaka naslednja predstavlja majhen premik figure, ki jo animiramo. Ob hitrem listanju knjižice se ustvari gibljiva podoba. Tovrstno animacijo najdemo tudi v slovenskem potnem listu, ki ima ob straneh upodobljenega konjenika. Če potni list dovolj hitro prelistamo, se konjenik premakne s spodnjega na zgornji rob knjižice. (glej https://en.wikipedia.org/wiki/Flip_book; dostop 16. 6. 2013)

Primeri drugih optičnih igrač, ki so kompleksnejše za izdelavo, so zoetrop (glej <http://www.perpetuum-mobile.ch/>; dostop 16. 6. 2013) in praksinoskop (glej <http://wdict.net/word/praxinoscope/>; dostop 16. 6. 2013), ki delujeta na podoben način, le da pri praksinoskopu gibljivo podobo opazujemo v zrcalu. Pri zoetropu pa serijo podob zaznamo kot gibanje, ko zoetrop zavrtimo in opazujemo gibanje skozi reže.

Primeri dobre prakse v oddelku podaljšanega bivanja na OŠ Dušana Flisa Hoče

Filmske vzgoje smo se na OŠ Dušana Flisa Hoče lotili z vidika vseh zgoraj naštetih dejavnosti. Na začetku je vsak učenec izdelal svoj *taumatrop*, s katerim je imel veliko veselja. Izdelali so ga hitro in se nato z njim igrali. Ob tem so se čudili, da se dve sličici združita v eno. Po metodi izkušenjskega učenja so otroci sami prišli do zaključka, da je treba taumatrop vrteti dovolj hitro, da se sličici združita. To izkušnjo smo nato s pridom uporabili pri izdelavi animacije. Pri igri s taumatropom gre pri mlajših učencih prav tako za razvijanje fine motorike, saj je za nekatere učence vrtenje vrvice, na katero je privezana risba, kar velik izziv. Učenci so izdelali tudi svoj *flip book*, kjer jih je

navdušil vsak posamezen segment, ki ustvarja gibljivo podobo. Flip book smo izdelali kar v brezčrtni zvezek za podaljšano bivanje. Učenci, ki se likovno bolj nagibajo h grafičnemu tipu, so uživali ob črtnem izrazu, ostali otroci so v flip book vnašali tudi barve. Ob tem smo razvijali tudi orientacijo na listu in v zvezku.

Vodene ogledne filmov smo izvajali tako po predlogah filmskih kompilacij Slon, kot tudi z drugimi krajšimi filmskimi vsebinami (Animirani filmi organizacije Camera ETC., Eureka! Art studio Taivan, tudi Bojan, Pipi in Melkijad ...). Ogledali smo si tudi nekaj daljših animiranih filmov (Hiša pravljič, Trije razbojniki, Skrivnost iz Kellsa), kjer smo se združile učiteljice podaljšanega bivanja po vertikali in pripravile celoten kino dogodek. Učenci gostujočega razreda so imeli dodeljene svoje vloge – nekateri so razdelili vstopnice, drugi so jih ob vstopu pretrgali, nekdo je moral zatemniti prostor, nekdo je moral izklopiti luči, nekdo je moral pripraviti sedeže ipd. Skozi igro vlog in pripravo prostora smo skušali ustvariti čim bolj avtentično okolje in s tem razvijati celostni pristop h kinematografski kulturi. Za vodene ogledne zgoraj omenjenih filmov nam je bilo v veliko pomoč pedagoško gradivo, ki ga je moč najti na spletni strani Kinodvora. Učenci so neizmerno uživali, tako v fazi motivacije, kot med ogledom filma. V zaključni fazi pa je prišlo tudi do zanimivih medvrstniških interakcij, ko je na primer učenec četrtega razreda prvošolcu pojasnil odgovor na kakšno vprašanje ali ko so četrtošolci pri ogledu filma Skrivnost iz Kellsa brali podnapise (film je v angleščini s slovenskimi podnapisi).

Učenci pa so se preizkusili tudi v aktivnem ustvarjanju animiranega filma. S prvošolci smo ustvarili nekaj kratkih animacij v tehniki stop motion. Animirali smo lutke iz kartona, plastelin, otroci sami pa so bili tudi objekt animacije. Zelo zanimiva se jim je zdela animacija, pri kateri so odpirali usta, kot bi izgovarjali posamične glasove, hkrati pa se je na tabli, ob kateri so stali, izpisalo njihovo ime. Za ilustracijo dogajanja opišimo izdelavo ene izmed animacij.

Za animacijo Austronauti, ki smo jo pričeli pripravljati za Stripburgerjev natečaj Živel strip 2013!, smo vzeli za izhodišče izjavo nekega dečka, ki je dejal, da ko bo velik, bo postal »astronaut« in da mora za to narediti raketo. Prva faza v procesu nastajanja je bila ideja – skozi pogovor

smo sestavili okvirno zgodbo, like – scenarij. Nato smo se lotili izdelave animacijskih likov in scene. Najprej je vsak učenec izdelal kartonsko lutko, ki jo je poimenoval, ji določil karakterne lastnosti in o njej pripovedoval.

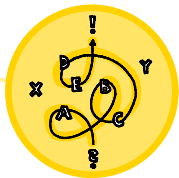
Slika 5: Prizor iz filma AUSTRONAUTi. Vir: Tanja Jankovič

Nadaljevali smo z delom v skupinah. Nekaj fantov se je nemudoma lotilo izdelovanja rakete iz kartona, drugi so pa v dveh skupinah izdelali scenografijo za animirani film – ena skupina je na moder šelešamer narisala Zemljo, druga pa na črnega vesolje. In če se vaši prijatelji odpravijo v vesolje – kaj se zgodi tam? Spoznajo vesoljce, postanejo prijatelji in pridejo z njimi na Zemljo, so dejali otroci in tako je bilo. Vse skupaj smo ob mnogo majhnih premikih in z veliko fotografijami v programu Monkey Jam (odprtokodna programska oprema) spravili v obliko stop motion animacije. Veselje ob ogledu končnega izdelka pa je bilo še večje kot motivacija med delom.

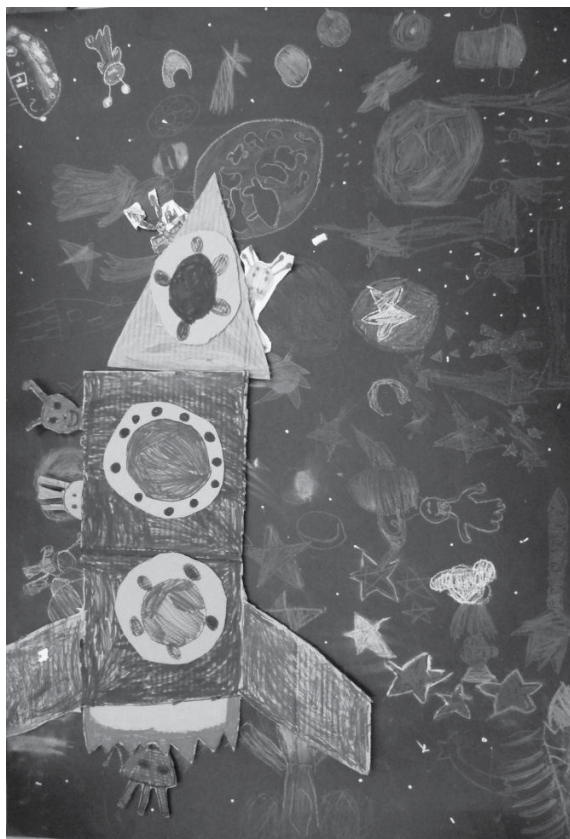
Animacijo AUSTRONAUTi si lahko ogledate na tej povezavi: <http://www.youtube.com/watch?v=JH9RDd-wKn8>

Animacijo iz plastelina z naslovom Posejal sem seme, iz katerega želim, da zraste ..., smo izdelali

ob zaključku prvega razreda z idejo semena, ki smo ga letos kot prvošolci ob vstopu v šolo posejali, iz njega pa bo v času šolanja zrastle veliko različnega znanja. Prav tako je seme vizualno, kot majhna kroglica odlično izhodišče za oblikovanje iz plastelina, ki ga iz kroglice lahko oblikujemo v marsikaj. Animacijo si prav tako lahko ogledate na: <http://www.youtube.com/watch?v=BsRIUr2vUMc>

Slika 6: Prizor iz filma AUSTRONAUTI. Vir: Tanja Jankovič

Osmišljanje dela z animiranim filmom

Izdelane animirane filme so otroci že predstavili svojim prijateljem v šoli, kjer so dobili veliko

pozitivnih in spodbudnih odzivov, prav tako pa bomo ob zaključku šolskega leta predstavili svoje delo tudi staršem. Predstavitev izdelkov je zelo pomembna komponenta ustvarjalnega procesa, kjer izdelek ne ostane sam sebi namen, ampak je s predstavitvijo javnosti izdelek izpostavljen komunikaciji, ki ob povratni informaciji in izmenjavi mnenj spodbuja kritično mišljenje, krepi samopodobo in osmišlja delo posameznika oziroma skupine.

Animirani film se v vzgojno-izobraževalnem kontekstu vsekakor kaže kot vsebina z visoko motivacijsko vlogo, prav tako pa ob ustreznem pristopu tudi kot spodbuda k medijski in filmski pismenosti, ki se v današnjem času poplave medijskih in predvsem vizualnih vsebin kaže za zelo koristno, če ne celo nujno potrebno kompetenco odraščajočega posameznika za aktivno participacijo v sodobni družbi. Animirani film omogoča veliko možnosti medpredmetnih povezav, s tem pa tudi pozitivno učinkuje na celostni razvoj posameznika. Tako ustvarjanje kot voden ogled animiranega filma uresničuje tudi določene cilje učnih načrtov različnih predmetov v osnovni šoli po celotni vertikali, in če drugje umanjka prostora in časa za tako bogat razvojni potencial, pa ga je v oddelku podaljšanega bivanja vsekakor dovolj. ■

Viri in literatura:

1. Dovnikovič Bordo, B. (2007) *Šola risanega filma*, Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta.
2. Pečjak, S., Borota, B., Bucik, N., Delak, M., Karim, S., Korošec, H., idr. (2009). *Učinki načrtne kulturne vzgoje na kulturno dejavnost učencev v osnovnih šolah*, Ljubljana: Ministrstvo za kulturo RS.
3. Prassel, I. Stop-motion retrospektiva na Animateki 2009. (2009). V Repše, H. (Ur.). *Zbornik slon – pedagoško gradivo za učitelje in starše IV*, Ljubljana: Društvo za oživljanje zgodbe 2 koluta
4. Repše, H. in Peštaj, M. (Ur.) (2012). *Animirani film v izobraževanju*, Maribor: Društvo za razvoj filmske kulture.
5. *Stop Motion* http://en.wikipedia.org/wiki/Stop_motion (16. 6. 2013)

Koristne povezave:

1. <http://www.animateka.si/> (16. 6. 2013)
2. <http://www.kinodvor.org/kinobalon/> (16. 6. 2013)
3. <http://slon.animateka.si/delavnice-animacije/> (16. 6. 2013)